

Informacja

o Ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Ustawa zastępuje Ustawę z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich. Jej podstawowym celem jest uporządkowanie i systematyzacja materii dotyczącej spraw nieletnich na etapie postępowania rozpoznawczego oraz postępowania wykonawczego. Recypuje uregulowania zawarte w ustawie z 1982 r., które pomimo upływu lat nie straciły na aktualności. Wprowadza także szereg nowych rozwiązań, które – wedle założeń ustawy – wzmocnić mają efektywność oddziaływań podejmowanych względem nieletnich.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jest aktem obszernym, obejmującym 7 działów i zawierającym ponad 400 artykułów. Do najważniejszych rozwiązań można zaliczyć:

Dział I. Przepisy ogólne: między innymi zawiera przepis (art. 1 ust. 1 pkt 1) określający dolny próg wieku osoby, wobec której może zostać wszczęte postępowanie w sprawie o demoralizację (ukończenie 10 lat). W ustawie z 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich nie określono dolnej granicy wieku i ograniczono się jedynie do stwierdzenia, że wskazane w ustawie zapobieganie i zwalczanie demoralizacji dotyczyć może osób, które nie ukończyły lat 18. W art. 1 ust. 2 pkt 2 ustawa zmienia definicję czynu karalnego poprzez objęcie nią wszystkich wykroczeń i wykroczeń skarbowych. Dotychczas było to 12 najpoważniejszych wykroczeń. W Dziale I jest również przepis upoważniający dyrektora szkoły (art. 4 ust. 4), do której nieletni uczęszcza do podjęcia oddziaływań wychowawczych we własnym zakresie – bez konieczności zawiadamiania sądu rodzinnego lub Policji o przejawie demoralizacji lub popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego (poza czynami zabronionymi wyczerpującymi znamiona przestępstwa ściganego z urzędu). Możliwe oddziaływania wychowawcze dyrektora szkoły to: pouczenie, ostrzeżenie ustne albo ostrzeżenie na piśmie, przeproszenie pokrzywdzonego, przywrócenie stanu poprzedniego lub wykonanie określonych prac porządkowych na rzecz szkoły. Zastosowanie środka wymaga jednak uprzedniej zgody rodziców albo opiekuna nieletniego oraz nieletniego.

Dział II. Środki przeciwdziałania demoralizacji nieletnich i dopuszczaniu się przez nich czynów karalnych zawiera katalog środków wychowawczych (art. 7): 1) upomnienie;

2) zobowiązanie do określonego postępowania; 3) nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego; 4) nadzór organizacji społecznej; 5) nadzór kuratora sądowego; 6) skierowanie do ośrodka kuratorskiego; 7) zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju; 8) przepadek przedmiotów; 9) umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej; 10) umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym; 11) umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym.

Umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym to nowy środek wychowawczy o charakterze izolacyjnym. Będzie to podlegająca Ministrowi Sprawiedliwości placówka pośrednia pomiędzy młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym a zakładem poprawczym. Umieszczony w takim ośrodku może być nieletni, który dopuścił się czynu karalnego wyczerpującego znamiona przestępstwa lub wykroczenia, gdy przemawia za tym stopień demoralizacji nieletniego, rodzaj czynu, gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Może też być umieszczony nieletni, który nie dopuścił się czynu karalnego, ale uchyla się od wykonywania środka w postaci młodzieżowego ośrodka wychowawczego i w chwili orzekania ukończył 13 lat, jeżeli przemawia za tym stopień demoralizacji, a inne środki okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

Środkiem leczniczym jest umieszczenie w zakładzie leczniczym, w którym są udzielane nieletnim świadczenia zdrowotne z zakresu opieki psychiatrycznej lub leczenia uzależnień.

Środkiem poprawczym jest umieszczenie w zakładzie poprawczym. W szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd rodzinny będzie mógł orzec, że środek poprawczy będzie wykonywany po ukończeniu przez nieletniego 21 lat, do ukończenia przez nieletniego określonego wieku, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez nieletniego 24 lat. Środek poprawczy wykonuje się w zakładzie poprawczym: 1) otwartym; 2) półotwartym; 3) zamkniętym; 4) o wzmożonym nadzorze wychowawczym oraz 5) dla nieletnich, którzy ukończyli 21 lat.

Ustawa wprowadza możliwość udzielenia pomocy w wykonywaniu pieczy albo uczestniczeniu w sprawowaniu bieżącej pieczy nad dzieckiem nieletnim, które urodziły dziecko w trakcie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych, orzeczonych na podstawie ustawy. Nieletniej matce umieszczonej w okręgowym ośrodku wychowawczym, zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich organizuje się w wyznaczonych ośrodkach, zakładach lub schroniskach domy dla matki i dziecka. W młodzieżowym ośrodku wychowawczym można organizować w wyznaczonych ośrodkach domy dla matki i dziecka.

Domy dla matki i dziecka organizuje się jako grupy wychowawcze. W domach dla matki i dziecka dziecko może przebywać do ukończenia 3 lat, chyba że dobro dziecka i względy wychowawcze lub zdrowotne za tym nie przemawiają.

Dział III. Postępowanie rozpoznawcze - przepisy tego działu przede wszystkim wskazują na sąd rodzinny jako organ prowadzący postępowanie w sprawach nieletnich. Właściwość miejscową sądu ustala się według miejsca zamieszkania nieletniego albo miejsca jego pobytu. Jeżeli zachodzą podstawy do pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności na zasadach określonych w art. 10 § 2 Kodeksu karnego, sprawę rozpoznaje sąd właściwy według przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Środki odwoławcze od orzeczeń wydanych w sprawach nieletnich rozpoznaje sąd okręgowy w składzie 3 sędziów.

Stronami w postępowaniu w sprawie nieletniego są: nieletni, rodzice albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczęć nieletni faktycznie pozostaje oraz prokurator. Nieletni może działać osobiście lub przez obrońcę.

W celu przeciwdziałania dalszej demoralizacji sąd rodzinny może stosować tymczasowe środki wychowawcze albo umieścić nieletniego w schronisku dla nieletnich na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Pobyt nieletniego w schronisku można przedłużyć na okres nie przekraczający roku. Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione przypuszczenie, że dopuścił się czynu karalnego (maksymalnie na 24 godziny). Policyjne izby dziecka tworzą i znoszą komendanci wojewódzcy oraz Komendant Stołeczny Policji w porozumieniu z Komendantem Głównym Policji.

Dział IV. Postępowanie wykonawcze - organem prowadzącym postępowanie wykonawcze jest sąd rodzinny, przed którym toczy się postępowanie rozpoznawcze, sąd drugiej instancji rozpoznający apelację od orzeczenia, albo organ, do dyspozycji którego pozostaje nieletni na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego.

Młodzieżowe wychowawcze, okręgowe ośrodki wychowawcze, zakłady lecznicze, zakłady poprawcze oraz schroniska dla nieletnich zapewniają możliwość indywidualnego oddziaływania na nieletnich odpowiednio do ich osobowości i potrzeb. Okręgowe ośrodki wychowawcze są przeznaczone dla nieletnich z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oraz dla nieletnich z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym. Zgodnie z art. 122 ustawy w przypadku bezskuteczności środków oddziaływania psychologiczno-pedagogicznego, wobec nieletniego umieszczonego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, okręgowym ośrodku wychowawczym, zakładzie poprawczym lub

schronisku dla nieletnich można użyć środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej. Wobec nieletniego umieszczonego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich, gdy użycie siły fizycznej jest niewystarczające – w przypadkach określonych w ustawie – można użyć wskazanych środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (kaftan bezpieczeństwa, pas obezwładniający, kask zabezpieczający i izba izolacyjna).

Wobec nieletniego umieszczonego w okręgowym ośrodku wychowawczym, zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich podczas konwojowania można prewencyjnie użyć kajdanek zakładanych na ręce, w przypadku gdy istnieje uzasadnione prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki lub wystąpienia objawów agresji lub autoagresji.

W zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich organizuje się izby adaptacyjne pozostające pod stałym nadzorem oraz posiadające urządzenia monitorujące w niej pobyt nieletniego. Umieszczani w izbach będą przede wszystkim nieletni przyjmowani do ośrodków w celu przeprowadzenia badań wstępnych, jak również nieletni po ucieczkach z ośrodków. Pobyt nieletniego w izbie adaptacyjnej nie może trwać dłużej niż 14 dni. W izbie adaptacyjnej można umieścić również nieletniego przebywającego w ośrodku lub schronisku, jeżeli wcześniejsze oddziaływania psychologiczno-pedagogiczne okazały się nieskuteczne. Taki pobyt nieletniego w izbie nie może trwać dłużej niż 5 dni.

Dział V. Funkcjonowanie okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - obecnie obowiązujące przepisy o organach zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich – dyrektorze oraz radzie zamieszczone są w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich. Kwestie te jako dotyczące rozwiązań ustrojowych zostały przeniesione do ustawy. Ponadto regulację ustawową wzbogacono o przepisy dotyczące nowoutworzonych okręgowych ośrodków wychowawczych. W okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich ustawa przewiduje istnienie dwóch organów powołanych w celu wykonywania określonych zadań. Są to dyrektor ośrodka, zakładu i schroniska oraz rada ośrodka, zakładu i schroniska. Nadzór nad ośrodkami, zakładami i schroniskami sprawuje Minister Sprawiedliwości.

Dział VI. Ochrona danych osobowych - w celu realizacji zadań ustawowych ustawa dopuszcza przetwarzanie danych osobowych przez osoby posiadające pisemne upoważnienie. Minister Sprawiedliwości, okręgowe ośrodki wychowawcze, zakłady poprawcze, schroniska dla nieletnich oraz komisja do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka

wychowawczego są uprawnieni do przetwarzania następujących danych osobowych; 1) imię i nazwisko; 2) data i miejsce urodzenia; 3) płeć; 4) numer PESEL; 5) obywatelstwo; 6) miejsce zamieszkania lub miejsce pobytu; 7) informacje wynikające z orzeczeń i innych dokumentów; 8) wykształcenie, zawód i inne kwalifikacje; 9) sytuacja rodzinna nieletniego, warunki wychowania i charakter środowiska; 10) miejsce pracy; 11) dane teleadresowe; 12) karalność; 13) wizerunek; 14) dokumenty tożsamości.

Z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich będzie ona stosowana do wszystkich postępowań w sprawach nieletnich (bezpośrednie działanie prawa nowego). Zasada działania prawa nowego będzie stosowana także do praw i obowiązków nieletnich, wobec których do dnia wejścia w życie ustawy orzeczono środki wychowawcze albo środek poprawczy. Wyjątek stanowi pobyt nieletniego w domu pomocy społecznej, wobec którego będą stosowane przepisy dotychczasowe, ponieważ nowa ustawa nie przewiduje odpowiednika tego środka leczniczo-wychowawczego.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. wejdzie w życie z dniem 1 września 2022 r. Wyjątkiem są przepisy dotyczące tworzenia okręgowych ośrodków wychowawczych, które wejdą w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia ustawy.